

POSUDEK OPONENTA DOKTORSKÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Téma:	Sub-regionálna spolupráca a evropská integrácia (Postavenie Visegrádskej spolupráce a Baltskej spolupráce v architektúre Európskej únie)
Doktorandka:	Ing. Zuzana ZELENICKÁ
Školitel:	prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.
Oponent:	doc. PhDr. Vlastimil Krines, CSc.
Rozsah práce:	Předložená práce je poměrně obsáhlá. (202 stran textu + 17 stran literatury a příloh)

Výběr tématu

Jedná se o velmi aktuální téma z evropské tematiky – nutnost vzájemné spolupráce evropských států, vyúsťující v různých stupních pokročilosti až k evropské integraci.

Autorka zvolila zhodnocení té části, která se formuje jako sub-regionální spolupráce a porovnává zvláště dva typy – Visegradskou a Baltickou a zobecňuje zkušenosti z praxe obou forem.

Metoda zpracování

Hned v úvodu je nutné kladně vyzvednout fakt, že nebyla zvolena čistě chronologická cesta popisu událostí v tomto procesu, ale náročnější analýza, ze které spolupráce a posléze integrace vyrůstá. Včetně rozboru překážek, které u jednotlivých států tvoří historické zatížení z nejrůznějších aspektů.

Úvod (s. 8 – 25)

Úvod je věnován vymezení pojmů – evropský integrační proces, kooperační struktury, integrace a spolupráce – se záměrem ozřejmit, proč některé subjekty zůstanou na nižší úrovni spolupráce a nepovýší spolupráci na integrační úroveň. To má metodicky ozřejmit dále rozebíraný vzorec srovnávající Visegrad a Balt.

Jako **cíl** práce si klade (s.12):

1. Analyzovat a interpretovat vztah regionální a sub-regionální formy spolupráce.
2. Stanovit základní charakteristické rysy vztahů.
3. Vykreslit architekturu EU z hlediska různých forem kooperace a integrace.
4. Vyvodit konkrétní charakteristiky tohoto procesu.

Analyzuje kriticky dosavadní **literaturu a použité zdroje** střeoevropské i západní provenience (s. 18 – 25).

1. kapitola (s. 26 – 29) **Teoreticko-metodický přístup**

se opírá o seriozní shrnutí dosavadních výsledků zkoumání problematiky spolupráce a integrace v jednotlivých teoriích integrace zvláště evropské a vytváří si platformu pro vlastní analytickou část práce, počínaje Visegrádskou spoluprací.

Pro komplexní pochopení fenoménu této sub-regionální spolupráce začíná vymezením samotného regionu – **Střední Evropa** (s. 40 – 47). Autorka využila všech novodobých zpracování tohoto pojmu ve vědeckých historických publikacích, aby ukázala na dynamický vývoj chápání samotného regionu ve všech stránkách společenského života. A současně s hodnocením tradičního dědictví, které si jednotlivé státy přinesly do základu pokusů o novodobou spolupráci (s. 46 – pozn. 41).

Po tomto vědeckém, objektivním úvodu následuje samotný výklad **vývoje Visegrádské spolupráce** (s. 47 a n.)

Autorka kriticky hodnotí etapy této spolupráce:

- od počátečních nadějí a úspěchů,
- k vzájemnému vztahu V 3/V 4 k ES a EU,
- po krizi Visegrádské spolupráce,
- opětovnou revitalizaci Visegrádské spolupráce,
- až po vstup Visegrádských států do EU.

V této pasáži bych vysoce ocenil zejména pokus o analýzu v subkap. 3 – Východiska a vznik Visegrádské spolupráce (s. 48 – 50), která objektivně vystihuje situaci vedoucí střeoevropské státy ke spolupráci. Přitom neopomíjí širší kontext začátků 90. let 20. století. O to přirozenější je výklad samotných kroků zmíněných států ve Visegrádské deklaraci a počátečních úspěchů spolupráce V 3 i vztah k ES/EU.

Jednou z předností předložené práce je skutečnost, že se autorka v záplavě faktických událostí, jednání ap. nesnaží zakrýt slabiny tohoto střeoevropského pokusu – k tomu směřuje subkap. 4 – **Krize Visegrádské spolupráce** – „spolupráca prinášala len málo konkrétných hmatateľných aktivít“ (s. 62) v porovnání s přijatými deklaracemi.

Nalézá i příčiny:

- na české straně zdůrazňovaný zájem na ekonomické stránce spolupráce (vztah k Střeoevropské iniciativě),
- prosazování individuálních a národních cest na úkor kooperace, oslabení komunikace,
- časté spory maďarsko-slovenské (Gabčíkovo-Nagymarosz),
- postupná radikalizace nacionalistických sil,
- zhoršující se vztahy v rámci Česko-Slovenské federace,
- prosazování osobních a stranických zájmů v národních politikách,
- přednost Výmarskému trojúhelníku ze strany Polska z důvodu „strachu z Ruska“,

- maďarský přesun zájmu spíše ke spolupráci s Rakouskem a s tradičními zájmy na Balkáně.

Souhrnně vzato se až do roku 1998 vytrácel „duch Visegradu“ – národní zájmy vystupovaly do popředí.

Následující „**Agenda 2000**“ (1997) a rozšiřovací proces v roce 1998 vycházel již z praxe vstupních rozhovorů s nejlépe připravenými kandidátskými státy (ČR, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Slovinsko, Kypr). Ostatní kandidáti neplnící zatím vstupní kritéria byli odsunuti na XII/1999.

Střízlivé je hodnocení „**Revitalizacia VS**“ (s. 70 – 76), kdy v důsledku vnitropolitických změn v partnerských státech docházelo k pozvolnému pozitivnímu vztahu k Visegrádské spolupráci. Státy V 4 si uvědomily, že individualistický přístup je kontraproduktivní. „Hnací silou oživenia V 4 sa stala snaha pomôcť spoločnému susedovi – Slovensku z izolácie a dohnať ostatné tri štáty v integračnom procese do EU a NATO“ (s. 70).

V 4 tak mohla usilovat o srovnatelné vnímání ze strany mezinárodního společenství, podobně jako dosavadní spolupracující státy v Evropě, typu Benelux či Severské rady, tj. demonstrovat připravenost na členství v integračních a bezpečnostních strukturách (EU, NATO).

Autorka neidealizuje tento posun a definuje dále trvající odlišnosti středoevropských států, pokud jde o vlastní úlohu a zájmy (s. 72 – 75).

Jakkoliv byly okolnosti k přistoupení do EU odlišné, bylo kladem V 4, že se shodla na časové koordinaci referend o vstupu do EU v roce 2003.

Celý evropský integrační proces Visegradu od jeho založení směřoval ke členství v EU. Toto úsilí se 1. května 2004 dovršilo (odlišně se vyvíjela situace s členstvím v NATO). Vzájemný vztah v 4 k EU se po rozšíření EU dostal několikrát do popředí zájmu s ohledem na finanční nároky, organizační reformu, atd., včetně rozlišování států členů EU – „staří“, „noví“ ... „25“, „27“.

Samostatnou subkapitolu tvoří „**Visegrad v rámci EU**“ (s. 84 – 103).

Autorka podlehlá zjednodušujícímu hodnocení úlohy V 4 při vstupu do EU. Je si vědoma, že by k tomu došlo i bez V 4, jako se to stalo v případě Kypru, Malty či Slovinska. Koordinace i zesilující psychologický vliv většího spolupracujícího celku přesto sehrálo v procesu přístupu k EU kladnou roli. V rámci EU již může sloužit V 4 jako platforma ke sjednocování zájmů malých, příbuzných států v EU. V 4 nemůže v EU vytvořit blokační menšinu, ale nicméně její souhrnný hlasovací potenciál se rovná součtu hlasů SRN a Francie (s. 85). Tato část vrcholí otázkou – a co dál s V 4, krize identity V 4, apod. Nové směřování je zacíleno k východu – k Ukrajině, Moldávii, zvl. při aktuálních bezpečnostních energetických problémech EU a možnosti hrát zprostředkovatelskou úlohu mezi Západem a Východem.

Pevnost a opodstatněnost vzájemné spolupráce se projeví i v časech různosti názorů na řešení v EU. „Prioritným cieľom je v súčasnosti posilňovanie stredoevropskej identity a nachádzanie spoločných stanovísk v otázkach spoločného zájmu“ (s. 88). Oprávněně autorka tvrdí, že neexistuje žádná visegrádská zahraniční politika (stejně tomu je např. u Severské rady). Svoji roli může V 4 sehrát v rámci tzv. „Východního partnerství“.

Tuto část autorka uzavírá zamyšlením nad teoretickým problémem o „Visegrádské evropské a stredoevropské identitě“.

Shrnutí (subkap. 9) – s. 96 – 103

Uzavírá prvou část dizertace a tak nabízí možnost i případné publikace této poloviny zpracovaného materiálu (příp. s přílohami na s. 212 – 219).

Druhá polovina „II. Baltská spolupráce“

Vytváří předpoklady pro srovnání Visegrádské a Baltské spolupráce (viz III. oddíl, s. 141 – 162) a konečně porovnání s regionální architekturou EU (IV. oddíl – s. 163-202). Je třeba vysoce ocenit, že autorka tuto část nejenom rozsahem rozšířila, ale hlavně obsahově propracovala (oproti 1. variantě k „malé obhajobě“). Především upřesnila charakteristiku regionu Pobaltí a evropského Severu i historicky odlišný vývoj v porovnání se sousedními státy. Podobně i popis odlišností mezi baltskými státy i krize v Baltické spolupráci ve vztahu k EU i specifický podíl Severské dimenze EU. Tento oddíl patří k velmi dobře zpracovaným i díky tomu, že se autorka opírala nejen o literaturu, ale i lokální prameny (Balt. shrom, apod.). Zde lze snad drobné potřebné doplňky – na které by mohla reagovat v průběhu obhajoby:

- Estonsko se muselo vzdát nároku na část území (před sovětským zábořem) za cenu vyrovnání a ukončení hraničních sporů s RF – podmínkou v přístupových jednáních do EU i NATO,
- zdá se, že nebyl v hodnocení vnitřní situace doceněn dlouholetý opakující se problém emigrace a vyrovnání se s problémy „kolaborace“.

III. oddíl – Porovnání Visegrádské a Baltické spolupráce

Při porovnání východisek Visegrádské spolupráce a Baltické spolupráce jistě vedle historických odlišností hrají úlohu i rozdíly podmínek jiného druhu.

Ve stredoevropské identitě se projevuje profilace inklinující k západoevropským hodnotám. Naopak baltická identita se více orientovala severním směrem a severským hodnotám (s. 143). I když s různou vahou vlivu států ve Střední Evropě (Německo, Rakousko, Francie, apod.) než v baltické oblasti (Finsko-Estonsko, Švédsko-Lotyško, Dánsko-Litva, Polsko, apod.). Z toho plyne i širěji rozvinutá spolupráce v severním či evropském okolí (kromě dvoustranných vztahů).

Lze souhlasit s tvrzením, že iniciativa ke spolupráci i integraci u obou byla prolínajícím se zájmem uvnitř těchto států (porevoluční euforie ...) i zájmem ES (EU). Teoreticky bych nevylučoval i zbytkový kladný vliv RVHP (i když často byla negativní zkušenost převládající např. u české stran ...)

Pozitivně hodnotím snahu autorky ukázat, že vývoj obou seskupení ve vztahu k EU procházel odlišnými fázemi s převládajícím solidárním postupem a střídavě s distancováním se jednotlivých států od zbytku seskupení (viz př. ČR a Estonska).

Hlubší zapojení do západoevropských trhů časově také zvýhodňovalo V 4 před B 3 v přípravě na asociační proces. Urychlování procesu, který je dlouhodobý, nelze uskutečnit přijímáním formálních deklarací, ale spíše otevřeností k širší spolupráci i mimo rámec vymezeného rajonu (spolupráce Baltického moře či Východní partnerství). Složitější je obnova důvěry v případě západního Balkánu při řešení realizace energetických produktovou, apod.

IV. oddíl – Regionální architektura EU (s. 163 – 194)

Vztah EU a Evropy jako celku je perspektivní, složitý problém – zřejmě ještě složitější v budoucnu než dosavadní proces rozšiřování EU. Již samotný přehled spolupráce a její kvalifikace si zaslouží ocenění, protože naznačuje jak mnohohrstevný proces čeká Evropu do budoucna (v politické, ekonomické, bezpečnostní oblasti).

Vývoj evropské architektury z hlediska integrační formy:

- od spolupráce k vlastní integraci (od konzultačního fóra k vytvoření institucí spolupr.)
- regionální koncepty
- uzavírá oddíl kategorizací V 4 a B 3 s charakteristikou aktivit.

Zde vyniká autorčin přínos vlastního zhodnocení celého analytického výkladu v předchozích kapitolách (s. 186 – 189) a předpoklad prognóz sub-regionální spolupráce a integrace (s. 196 – 202).

Nebývá zvykem hodnotit obsah příloh – v tomto případě to stojí za pozornost. Schémata navazují na předchozí výklad, jsou účelná a představují celý závěr dizertace (s.212–219).

Závěr

Doktorandka zvládla rozsáhlý pramenný materiál, dokázala ho analyzovat, vědecky zobecnit – včetně vlastních názorů vyjádřených v hodnocení dosavadních zkušeností tak, jak slibovala v úvodu (s. 12).

Práci DOPORUČUJI k obhajobě před komisí v oboru mezinárodních politických vztahů.

Návrh hodnocení: **VÝBORNĚ**

V Praze dne 9. srpna 2010

doc. PhDr. Vlastimil Krines, CSc.